

Beskrivelse og vurdering av tiltaket:

Slektsfosterhjem

Ungsinnforfatter: Merete Saus Vurdert i Ungsinnpanelet: 16.6.2009

Ungsinnforfatteren er ansvarlig for beskrivelsen av tiltaket. Beskrivelsen er basert på informasjon fra RBUP Nord og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, spørreskjema utfyllt av Amy Holtan ved RBUP Nord og gjennomgang av annen tilgjengelig litteratur. Ungsinnpanelet er ansvarlig for vurdering og klassifisering.

Innledning

Slektsfosterhjem er en fosterhjemsplassering i regi av det kommunale barnevernet der barnet plasseres til oppfostring i egen slekt eller familie. Tiltaket skal brukes når det er til barnets beste. Slektsfosterhjem er en av flere typer fosterhjem og er hjemlet i barnevernsloven (BLD 1992). Tiltaket refereres til i fosterhjemsforskriften (BLD 2003) som et fosterhjem rekruttert fra barnets familie eller nære nettverk. Forskning om denne typen fosterhjem har imidlertid vært konsentrert om slektsbaserte plasseringer, derfor avgrensnes beskrivelsen i Ungsinn til å omhandle slektsfosterhjem.

Omsorgssvikt forårsaker problemer som har negative konsekvenser for de barna som det gjelder, for deres familier og for samfunnet. Barn som opplever omsorgssvikt vil kunne plasseres i fosterhjem eller institusjoner av barnevernet. Fosterhjemmene har tradisjonelt blitt rekruttert av barnevernet og godkjent i henhold til at de var egnet for å oppfostre barn som foreldrene ikke selv kunne ha omsorgen for. De voksne i et fosterhjem var vanligvis ikke i familie med barnet, og barn og fosterforeldre kjente ikke hverandre før plasseringen. I løpet av de siste årene har dette endret seg, og det er nå mer vanlig at barn som skal bo i fosterhjem, bor hos egen slekt. Mange land, inkludert Norge, har begynt å favorisere fosterhjemsplassering i barnets egen slekt. I Norge er det innført forskrifter som sier at barneverntjenesten alltid skal vurdere om plassering i fosterhjem rekruttert i slekt eller nært nettverk kan være aktuell, før eventuell plassering i ordinært fosterhjem.

I henhold til lovverket er formålet for barnevernstjenesten å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår og å sikre at barn som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid (BLD 1992) Formål med fosterhjemsplassering er å gi barna et trygt og godt hjem og mulighet til livsutfoldelse. (BLD 2003).

I forskningslitteraturen beskrives slektsfosterhjem som et tiltak med mål om å fremme trygghet, forutsigbarhet og stabilitet i omgang med relasjoner og nettverk, og legge til rette for sunn atferdsutvikling og gi god psykisk velvære for barn som er flyttet fra hjemmet. Som tiltak i barnevernet, tar det sikte på å redusere forekomsten av psykisk

sykdom, forhindre brudd ved fosterhjems plasseringer, dårlige resultater i skolegang og tap av familiekontakt. Internasjonal forskning viser positive effekter på disse målene (Winokur, Holtan, & Valentine, 2009).

Eier av tiltaket

Tiltaket er hjemlet i barnevernsloven (BLD 1992).

Distributør/implementeringsansvarlig for tiltaket

Bufetat (Barne-, ungdoms- og familieetaten) har ansvar for å rekruttere og formidle fosterhjem, og sørge for at fosterhjemmene får nødvendig opplæring og generell veiledning, jf. bvl § 2-3 annet ledd.

Barneverntjenesten i kommunen må godkjenne hvert enkelt fosterhjem for det konkrete/aktuelle barnet, jf. bvl. § 4-22 femte ledd.

Buudir (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet) og BLD (Barne- og likestilingsdepartementet) har det overordnede ansvaret.

Beskrivelse av tiltaket

Som navnet tilsier er dette et tiltak der barnevernet, etter nøye undersøkelser, vurderer at det er til barnas beste å være til oppfostring hos i egen slekt. Det er et av barnevernets tiltak for bedring av omsorgssituasjon eller oppvekstbetingelser for barn og ungdom som ikke kan bo hjemme. Ordningen brukes av barnevernet i ulike typer saker. Det kan være et tiltak som settes inn når barn er utsatt for omsorgssvikt, fysisk eller psykisk mishandling eller seksuelle overgrep. Videre kan det brukes i forbindelse med atferdsproblemer, rusmisbruk hos foreldre eller barn, når barn står uten omsorgspersoner eller av andre grunner ikke kan bo i hjemmet. Fosterhjem rekruttert i slekt eller nære nettverk er regulert av lov om barneverntjeneste §4-22, på lik linje med andre fosterhjems plasseringer. Plasseringen brukes overfor barn fra 0-18 år som ikke kan bo hjemme. Dersom ungdommen og fosterhjemmet ønsker det, kan barnevernet forlenge slektsfosterhjemsavtalen frem til 23 år.

I henhold til fosterhjemsforskriftene skal barnevernet alltid vurdere om det er noen i barnets familie eller nære nettverk som kan velges som fosterhjem, noe som innebærer at barnevernet alltid må kartlegge om slektsfosterhjems plassering er aktuelt som plasseringsalternativ (BLD 2006). Barnevernet skal legge avgjørende vekt på barnets beste ved valg av fosterhjem. Slektsfosterforeldre må tilfredsstillende kravene til egnethet for å bli godkjent på lik linje med andre fosterforeldre, men kravene kan fravikes noe dersom det utvilsomt er til barnets beste å plasseres nettopp i familien eller nettverket. Imidlertid må barnevernet vurdere særskilt disse fosterhjemmenes mulighet til å takle særegne utfordringer. Det kan for eksempel dreie seg om integrering i norsk samfunnsliv (for asylsøkere og flyktninger), håndtering av dobbeltrollen de får i forhold til det offentlige og det private eller lojalitetskonflikter innad i slekta. Oppfølging og kontroll av slektsfosterhjem er lik andre fosterhjemsordninger.

Slektsfosterhjem som tiltak tar sikte på å bidra til hensiktsmessig atferdsutvikling for barnet, styrke barnets psykiske helse og følelse av velvære, etablere stabilitet for barnet i kontakt med viktige andre, fremme kontinuitet og sammenheng i barnets historie og kulturell tilknytning samt fremme barnets utdanningsresultater. Fosterhjemmene skal bidra til dette ved at de gjør det mulig for barn å få bo med personer som de kjenner fra før og har tillit til. Dette skal redusere traumer som barn kan oppleve i forbindelse med å bli plassert hos mennesker de ikke kjenner. Slektsfosterhjem skal styrke barns følelse av identitet og styrke dets selvopplevelse gjennom kontakt med familiehistorien og egen kultur (Wilson & Chipungu 1996).

Metoder som anvendes

En egen veileder om fosterhjemsarbeid utarbeidet av BLD (2006) beskriver hvordan arbeidet skal gjennomføres og hvilke paragrafer i lov om barneverntjeneste som gjelder i dette arbeidet. Arbeid med slektsfosterhjem er tatt med i denne veilederen. Grensegang mellom kommunens ansvar og statlige regionale barnevernsmyndigheters (Bufetat) ansvar avklares også.

Bufetat har ansvaret for rekruttering, formidling av fosterhjem og nødvendig opplæring og generell veiledning til fosterhjemmene. Når barnevernet kobles inn er det kan barnet allerede være plassert i fosterhjemmet. Fosterhjemsforskriftene vektlegger derfor særlig hensyn i forbindelse med rekruttering av fosterhjemsforeldre fra slekt eller nært nettverk. Disse plasseringene kan også være knyttet til en plutselig krise i en familie. Barneverntjenesten må av den grunn være spesielt oppmerksom på å gi tilpasset opplæring og veiledning til slektsfosterforeldre.

I arbeid med ordinære fosterhjem brukes et opplæringsprogram som er kalt PRIDE (Parent, Resource, Information, Development, Education).

PRIDE-kurs består av 10 temaer som skal hjelpe familien i kjente utfordringer.

- Introduksjon til PRIDE
- Å arbeide i team
- Å møte barns behov for nærhet og tilknytning
- Å håndtere tap
- Å støtte relasjoner innen familien
- Å oppdra barn
- Å gi barn mulighet til å knytte livslange bånd
- Å leve i forandring
- Å ta velbegrunnede avgjørelser
- Å ta farvel og gå videre

Kurset gjennomføres som individuelle og gruppebaserte innlevelsesøvelser, og det brukes film og fortellinger. Det inngår 4 hjemmebesøk i kurset, skriftlig opplæringsmaterieell og utfylling av "livsbøker". Til sammen 81 % av fosterforeldre gjennomgår kurset. PRIDE er evaluert og det gis gode uttalelser (Havik, Jakobsen og Moldestad 2007). Deltakerne

og kursholderne er tilfredse. Evalueringen påpekte at opplæringen var robust, men fleksibel. De 10 temaene fungerer, men noen tema savnes, som referanser til tilknytningsteori og mer om "fosterforeldrenes egne barn". I oppsummeringen anbefales det å vurdere om det skal etableres standarder for sertifisering av PRIDE-ledere (Ibid).

Siden slektsfosterhjemmet kan være opprettet før barnevernet kommer inn, kan PRIDE i noen tilfeller være uaktuelt. Bufdir har derfor utviklet et eget øvings- og forberedelsesprogram for slektsfosterhjemsforeldre. Programmet er en versjon av PRIDE tilpasset slektsfosterhjemsforeldre.

Det teoretiske grunnlaget for tiltaket

Tiltaket er basert på forskning innenfor pedagogikk, psykologi, medisin, sosiologi og sosialt arbeid. Forskning om denne typen fosterhjem har vært konsentrert om slektsbaserte plasseringer. Slektsfosterhjem skal bøte på de mangler som er knyttet til bruk av ordinære fosterhjem. I en gjennomgang av forskningen ble flere tema blinket ut som sentrale teoretiske beveggrunner for bruk av slektsfosterhjem (Winokur, Holtan og Valentine 2009). Slektsfosterhjem skal dempe atferdsforstyrrelser og psykiske problemer, føre til stabilitet i plasseringssted, gi forutsigbarhet for barnet, forbedre skoleresultater og bevare familierelasjoner. I tillegg ble tilgang til sosialtjenester og fare for tilbakekomst av mishandling vurdert i gjennomgangen.

I Norge kom det en doktorgradsavhandling (Holtan, 2002) om slektsfosterhjem samtidig som, eller kanskje litt i etterkant, av en generell endring i den fagpolitiske tenkning om slekt som aktuelt for fosterhjemsplassing. Mens det tidligere ikke hadde vært faglig velansett å bruke slekt som plasseringssted, endret denne holdningen seg raskt tidlig på totusentallet (Holtan, 2002; Moldestad, 2003). I Norge har slektsfosterhjem vært brukt i regi av barnevernet siden da, med noen få ekstraordinære slektsfosterhjemsplassing før denne perioden.

Det er en nasjonal og internasjonal tendens til økende bruk av slektsfosterhjem. I en systematisk gjennomgang av forskning om slektsfosterhjem peker forfatterne på fire hovedgrunner til denne utviklingen (Winokur, Holtan, & Valentine, 2009): 1. En stadig strøm av barn utsatt for omsorgssvikt som plasseres utenfor hjemmet. 2. Bekymring for dårlige resultater på mange områder for disse barna. 3. Vedvarende mangel på fosterhjem. 4. Endring i tenkningen om slektinger som fosterforeldre, noe som endret holdninger og førte til bevegelse mot å kunne innvilget slektsfosterhjem like eller liknende retter og plikter som andre fosterhjem.

Barn som er plassert utenfor hjemmet har større utdanningsvansker, mer atferdsproblemer og flere fysiske og psykiske problemer enn deres jevnaldrende (Gleeson, 1999). Slektsfosterhjem tar sikte på å forhindre fremveksten av slike problemer hos barn som bor i fosterhjem. Det er uklart om problemene er resultat av plasseringene, omsorgsvikten som i utgangspunktet førte til fosterhjemsplassing eller mangler i barnevernssystemet. I tillegg til dårlige resultater som voksne, opplever disse barna å

flyte rundt i ulike plasseringsformer inntil de vokser ut av systemet på grunn av alder (Zuravin, 1999).

Plasseringsformer skal medføre færre brudd for barna (Chamberlain, 2006; Connell, 2006). Forebygging av brudd anses som et sentralt mål for plasseringen og assosieres med mange ønskelige utviklingstrekk for barnet. Slektsfosterhjem som tiltak er basert på at regelmessig kontakt med foreldre forebygger taps- og stressopplevelse som er vanlig for barn i ordinære fosterhjem (Belanger, 2002). Som tiltak skal det gi kontinuitet i kontakt med barnets familie, forutsigbarhet og tilrettelegge for velvære og utvikling mot god psykisk helse. Det sees på som en beskyttelse for fremtidig utvikling eller akselerering av atferdsforstyrrelser (Bennett, 2001; Holtan, 2005; Surbeck, 2000; Zima, 2000).

Erfaringer med tiltaket nasjonalt og internasjonalt

Doktorgradsavhandlingen om slektsfosterhjem av Holtan (2002) er den første større studien av denne formen for fosterhjem i Norge. Basert på intervju med fosterbarn, slektsfosterforeldre og biologiske foreldre ble fem ulike familietyper identifisert: utvidet familie, flerkjerne familie, monopoliserende familie, brutt familie og biologisk familie. Verdien av denne beskrivelsen er, ved siden av å synliggjøre at slektsfosterfamilier ikke er en enhetlig gruppe, at man får et analytisk begrepsapparat for å vurdere ulike utfall ved slektsfosterhjems plassering.

Internasjonalt er det utarbeidet en systematisk oversikt hvor forskning om slektsfosterhjem ble gjennomgått (Winokur et al. 2009). Formålet var å legge til rette for større grad av evidensbasert kunnskap. Oversikten inkluderte metaanalyser over sentrale resultatmål fra studier som sammenlignet slektsfosterhjem og ordinære fosterhjem. Hovedresultatet fra metaanalysen var at barnevernet kan bruke dette som tiltak dersom målet er å styrke atferdsutviklingen, god psykisk fungering og stabile plasseringer. Andre mål, som forutsigbarhet og stabilitet i familierelasjoner var i hovedsak i favør av slektsbasert fosterhjem, men ikke statistisk signifikante. Det er også en tendens til at ordinært fosterhjem mottar mer offentlig støtte enn slektsfosterhjem, et resultat som er dokumentert når det gjelder psykiske helsetjenester. Én norsk studie innfridde kravene om å bli inkludert i denne gjennomgangen; Holtans studie fra 2004. Det innebærer at det finnes et plausibelt teoretisk rammeverk for vurdering av slektsfosterhjem i en norsk kontekst.

Evaluering i Norge

Den norske avhandlingen ble fulgt opp av samme forfatter med en kvasi-eksperimentell studie hvor en gruppe slektsfosterhjem og ordinære fosterhjem ble sammenlignet (Holtan et al. 2004). Undersøkelsen inkluderte 214 barn i alderen 4-12 år som var plassert utenfor hjemmet i mer enn ett år. Det ble brukt CBCL (The Child Behavior Checklist) som slektsfosterforeldrene og fosterforeldrene fylte ut, noe som reflekterer hvilken oppfatning de har av barnas atferd de siste 6 månedene.

Både barn i slektsfosterhjem og ordinært fosterhjem hadde høye skår når det gjelder psykisk problemer. Barna i slektsfosterhjem hadde imidlertid en bedre psykisk helse og mindre atferdsforstyrrelser enn andre fosterbarn. Forfatterne peker på at psykisk velvære styrkes ved at barna er plassert i kjente omgivelser, både i henhold til sosial klasse og kultur. Disse barna opplever også mindre grad av stigmatisering fra sine jevnaldrede. Undersøkelsen viser ellers at slektsfosterhjem er noe mer stabilt enn ordinære fosterhjem. Kontinuitet og stabilitet gir gode betingelser for psykisk helse. Samtidig antar man at i familier hvor slektsfosterhjem etableres har familien bidratt til forebygging av problemer ved å ha vært aktive også forut for plassering. Kontakt med biologiske foreldre var opprettholdt i langt større grad. Relasjonsbrudd unngås dermed og kontinuitet i barnets livshistorie opprettholdes. På lik linje med de internasjonale studiene synliggjorde denne studien at slektsfosterforeldre hadde betydelig lavere utdanning og svakere økonomi enn andre fosterhjem, men mottok mindre offentlig støtte, både når det gjaldt økonomisk-, medisinsk- og sosialpedagogisk hjelp. Dette ble vurdert som en risikofaktor ved slektsfosterhjem.

Hovedkonklusjonen i den norske studien (Ibid) var at gutter plassert utenfor sin hjemkommune hadde svært dårlig skår. Å bo i egen kommune, som også innebar å bo i egen slekt, ga langt bedre resultat for fosterbarna. Studien ble gjennomført samtidig med den kvalitative undersøkelsen og resultatene inngår dermed sammen med grundige observasjoner på sentrale mål hentet ut fra det teoretiske rammeverket.

Spredningspolitikk og implementeringsstrategier

I henhold til fosterhjemsforskriften §2 (BLD 2003) har statlig regional barnevernmyndighet (Bufetat) ansvaret for rekruttering og formidling av fosterhjem. Statlig regional barnevernmyndighet har også ansvaret for at fosterhjemmene får nødvendig opplæring og generell veiledning. I henhold til § 5 har barneverntjenesten i fosterhjems kommunen ansvaret for å godkjenne det enkelte fosterhjem. Barneverntjenesten i kommunen har ansvaret for å følge opp og kontrollere det enkelte barns situasjon i fosterhjemmet, jf. bvl. §§ 4-5, 4-15 (BLD 1992) og fosterhjemsforskriften § 7. Denne skal og oppnevne tilsynsfører for barnet, jf. bvl. § 4-22 fjerde ledd.

Kvalitetssikring av tiltaket

Tiltaket skal være hjemlet i lov om barneverntjeneste. Tilsynsførerordningen og PRIDE-kurset, bearbeidet for slektsfosterhjem, er vesentlige deler av kvalitetssikringen. Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem har sjekklister som skal bidra til styrking av fosterhjemsarbeidet (BLD 2006). Veilederen for tilsynsfører i fosterhjem gir instruksjoner for hvordan barnevernet systematisk skal arbeid med tilsynsførerordningen, noe som er ment å bidra til at ordningen fungerer (BLD 2006).

Ungsinnspanelets vurdering av tiltaket

Slektsfosterhjem er en fosterhjems plassering i regi av barnevernet der barnet plasseres i egen slekt. Slektsfosterhjem er evaluert i to publiserte forskningsresultater i Norge av Holtan (2002, 2004). Først ble det gjort en kvalitativ studie, utgitt som

doktorgradsavhandling. Den andre var en studie med et kvasiexperimentell kontrollgruppedesign. Her synliggjøres det at tiltaket fungerer hensiktsmessig i henhold til målene for tiltaket og at de teoretiske motivene for tiltaket er i tråd med de forandringene som skjer. Tiltaket har altså en solid teoretisk base og evidensen viser at det er funksjonelt virksomt. Internasjonal forskning peker i samme retning og antyder også sterkere støtte for tiltakets evidens enn det som foreløpig er dokumentert i Norge. De positive norske resultatene anbefales å følges opp med mer forskning i norsk kontekst, hvor tiltakene følges opp over lengre tid og med flere forskere.

Ungsinns konklusjon:

Slektsfosterhjem klassifiseres som er funksjonelt virksomt tiltak på evidensnivå 3 med dokumentasjonsgrad 3 (***)

Referanser:

- Barne- og likestillingsdepartementet (2003) *Forskrift om fosterhjem 18.12.03 nr. 1659*. Oslo
- Barne- og likestillingsdepartementet (1992) *Lov om barneverntjenester av 17. juni 1992*. Oslo
- Barne- og likestillingsdepartementet (2006). *Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem*. Oslo
- Barne- og likestillingsdepartementet (2006). *Tilsynsfører i fosterhjem – en veileder*. Oslo
- Belanger, S. A. (2002). *The advisability of kinship foster placements: A comparison of adaptive behaviors and psychopathology of children in traditional and kinship foster care*. New York: Fordham University.
- Bennett, P. A. (2001). Understanding foster parents' perceptions of the behavior of foster children. *Dissertation-Abstracts-International:-Section-B:-The-Sciences-and-Engineering, Vol.* Buffalo: State University of New York at Buffalo.
- Chamberlain, P., Price, J. M., Reid, J. B., Landsverk, J., Fisher, P. A., & Stoolmiller, M. (2006). Who disrupts from placement in foster and kinship care? *Child Abuse & Neglect, 30*, 409-424.
- Connell, C. M., Katz, K. H., Saunders, L., & Tebes, J. K. (2006). Leaving foster care - the influence of child and case characteristics on foster care exit rates. *Children and Youth Services Review, 28*, 780-798.
- Connell, C. M., Vanderploeg, J. J., Flaspohler, P., Katz, K. H., Saunders, L., & Tebes, J. K. (2006). Changes in placement among children in foster care: A longitudinal study of child and case influences. *Social Service Review, 80*, 398-418.
- Gleeson, J. (1999). Kinship care as a child welfare service. What do we really know? In J. Gleeson & C. Hairston (Eds.), *Kinship care: Improving practice through research*. (Washington, DC: CWLA Press.
- Havik, T., Jakobsen, R., & Moldestad, B. (2007) *Stolt av PRIDE-grunnopplæring. Skriftserie 2*. Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet.

- Holtan, A., Rønning, J. A., Handegard, B. H., & Sourander, A. (2005). A comparison of mental health problems in kinship and nonkinship foster care. *European Child & Adolescent Psychiatry, 14*, 200-207.
- Holtan, A. (2002). *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Doktorgradsavhandling, Universitetet i Tromsø.
- Surbeck, B. B. C. (2000). *The social environment's impact on the functioning of children in kinship and nonkinship care*. Rutgers - The State University of New Jersey.
- Wilson, D. B., & Chipungu, S. S. (1996). Introduction to the kinship care special issue. *Child welfare, 75*, 387-395.
- Winokur, M., Holtan, A., & Valentine, D. (2009). Kinship care for the safety, permanency, and well-being of children removed from the home for maltreatment (Review). Retrieved June 22, 2009, from http://mrw.interscience.wiley.com/cochrane/clsysrev/articles/CD006546/pdf_fs.html [On-line]
- Zima, B. T., Bussing, R., Freeman, S., Belin, T. R., Forness, S. R., & Yang, X. (2000). Behavior problems, academic skill delays and school failure among school-aged children in foster care: their relationship to placement characteristics. *Journal of Child and Family Studies, 9*, 87-103
- Zuravin, S. J., Benedict, M., & Somerfield, M. (1993). Child maltreatment in family foster care. *American Journal of Orthopsychiatry, 63*, 589-596.
- Zuravin, S., Benedict, M., & Stallings, R. (1999). The adult functioning of former kinship and nonkinship foster care children. In R.Hegar & Scannapieco (Eds.), *Kinship foster care: Policy, practice, and research*. New York: Oxford University press.

RBUP Nord

Regionsenter for barn og unges psykiske helse